

Рішення разової спеціалізованої вченої ради ДФ 26.133.108

про присудження ступеня доктора філософії

Здобувачка ступеня доктора філософії Шевченко Ірина Ігорівна, 1996 року народження, громадянка України, освіта вища: закінчила у 2018 році Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького за спеціальністю «Середня освіта», з 2019 року працює викладачем, а з 2023 і дотепер – старшим викладачем кафедри англійської мови та комунікації Факультету романо-германської філології у Київському столичному університеті імені Бориса Грінченка, виконала акредитовану освітньо-наукову програму «Філологія».

Разова спеціалізована вчена рада ДФ 26.133.108 Київського столичного університету імені Бориса Грінченка виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації), місто Київ, від 26 березня 2026 року № 241, у складі:

Голова разової спеціалізованої вченої ради:

ГАЛЬЧУК Оксана Василівна, доктор філологічних наук, професор, професор кафедри світової літератури Факультету української філології, культури і мистецтва Київського столичного університету імені Бориса Грінченка.

Рецензенти:

ЯКОВЕНКО Ірина Василівна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри лінгвістики та перекладу Факультету романо-германської філології Київського столичного університету імені Бориса Грінченка;

ЄВТУШЕНКО Світлана Олександрівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури, компаративістики і грінченкознавства Факультету української філології, культури і мистецтва Київського столичного університету імені Бориса Грінченка.

Офіційні опоненти:

ДЕВДЮК Іванна Василівна, доктор філологічних наук, професор, професор кафедри світової літератури і порівняльного літературознавства Факультету філології Карпатського національного університету імені Василя Стефаника;

ШОСТАК Оксана Григорівна, доктор філологічних наук, професор кафедри філології та перекладу Факультет права, гуманітарних і соціальних наук Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля.

На засіданні 22 травня 2026 року прийняла рішення про присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки Шевченко Ірині Ігорівні на підставі прилюдного захисту дисертації «Художня інтерпретація екзистенціалістських мотивів у романістиці Кормака Маккарті» за спеціальністю 035 Філологія.

Дисертацію виконано в Київському столичному університеті імені Бориса Грінченка виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації), місто Київ.

Науковий керівник: Гайдаш Анна Владиславівна, доктор філологічних наук, доцент, професор кафедри германської філології Факультету романо-германської філології Київського столичного університету імені Бориса Грінченка.

Дисертацію подано у вигляді спеціально підготовленого рукопису. Дисертація Шевченко Ірини Ігорівни на тему «Художня інтерпретація екзистенціалістських мотивів у романістиці Кормака Маккарті» подана на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 035 Філологія (науковий керівник – Гайдаш Анна Владиславівна, доктор філологічних наук, доцент, професор кафедри германської філології) є завершеною, самостійною роботою, що містить науково обґрунтовані результати, актуальність, наукову новизну, теоретичне та практичне значення і відповідає пп. 6-9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради

закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами), наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації», затвердженого Міністерством юстиції України 03.02.2017 р. за № 155/30023. Дисертація Шевченко Ірини Ігорівни та наукові публікації, у яких висвітлено наукові результати дисертації, виконано на належному науковому рівні з дотриманням академічної доброчесності. Шевченко Ірина Ігорівна на високому рівні оволоділа методологією науково-дослідницької діяльності, набула теоретичних знань, відповідних умінь, навичок та компетентностей. Здобувачка вільно володіє матеріалом.

Здобувачка має 8 наукових одноосібних публікаціях, з-поміж яких 2 – статті у виданнях, включених на дату опублікування до Переліку наукових фахових видань України; 2 – статті (зараховано як 4 публікації) у періодичному науковому виданні, проіндексованому у базі даних Scopus (Q1 та Q2); 4 публікацій, у яких додатково висвітлено наукові результати дисертації.

achur, I (2023), The Existentialist Motif of Despair in McCarthy's «No Country for

achur, I. (2021). After the Apocalypse: the Representations of Intolerance in McCarthy's «The Road». *Літературний процес: методологія, імена, тенденції*,

hevchenko, I. (2024). Facing Mortality: Exploring Existentialist Motif of Death in the Selected Novels by McCarthy, Zhadan, and Müller. *Respectus Philologicus*, 46 , 118–130. [https://doi.org/10.15388/RESPECTUS.2024.46\(51\).10](https://doi.org/10.15388/RESPECTUS.2024.46(51).10) (Q2)

achur, I. (2024). Existentialist Motifs of Alienation and Death in McCarthy's 'Border and Culture', 14, 51–69. <https://doi.org/10.22364/BJELLC.14.2024.04> (Q1)

У дискусії взяли участь голова і члени разової спеціалізованої вченої ради та висловили зауваження та побажання:

ЯКОВЕНКО Ірина Василівна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри лінгвістики та перекладу Факультету романо-германської філології Київського столичного університету імені Бориса Грінченка, зауваження:

1. У вступі зазначено, що наукова новизна роботи полягає в «поглибленні дослідження романістики Кормака Маккарті в контексті американського екзистенціалістського дискурсу» (с. 14–15) та в запропонованій схемі аналізу мотивів. Проте ці формулювання мають доволі загальний, декларативний характер і не завжди дають змогу чітко окреслити, які саме результати є принципово новими порівняно з уже наявними дослідженнями.

2. Потребує додаткового обґрунтування і принцип добору художнього матеріалу. Зокрема, для аналізу обрано романи «Дорога», «Старим тут не місце» та цикл «Прикордонної трилогії», що, за твердженням дисертантки, зумовлено їхньою «тематичною близькістю», «спорідненістю екзистенціалістських мотивів» і «затребуваністю у читацької аудиторії» (с. 13). Однак такі критерії видаються недостатньо чіткими і не пояснюють, чому поза межами дослідження залишилися інші знакові твори письменника. Зокрема, не залучено роман «Кривавий меридіан», який у сучасному літературознавстві часто розглядається як ключовий для інтерпретації філософсько-екзистенційної проблематики у творчості Маккарті. Окрім того, хоча авторка дисертації вказує на важливість екзистенціалістських мотивів у ранній творчості (с. 61) та в романах пізнього періоду американського

письменника Кормака Маккарті (с. 71), дослідження екзистенціалістської проблематики в романах «Хранитель саду», «Зовнішня п'ятьма», «Дитя Боже» та «Саттрі», а також в діалогії останнього етапу творчості митця залишається поза увагою дисертантки. Таким чином, запропонований корпус текстів не виглядає репрезентативним для узагальнень про романістику Кормака Маккарті і не дозволяє повною мірою простежити еволюцію його поетики, тематичних домінант і способів художнього осмислення екзистенціалістських ідей у творчості письменника. Крім того, апеляція до «затребуваності» творів у читацькій аудиторії не є достатньо релевантним науковим критерієм їх відбору. Таким чином, попри заяву дисертантки про комплексність дослідження творчості американського письменника, аналіз обмежується кількома романами різних періодів. Це дозволяє зробити певні висновки, але водночас не повністю простежується еволюція мотивної системи в усій творчості Маккарті, а окремі періоди творчості залишаються поза системним аналізом.

3. У роботі зазначено, що творчість Кормака Маккарті відображає трансформацію класичного екзистенціалізму в умовах пост- і метамодернізму. У цьому зв'язку доцільно конкретизувати, які саме риси цієї трансформації простежуються у проаналізованих текстах, а також чіткіше окреслити, чим художнє осмислення свободи в Маккарті відрізняється від її трактування у філософії класичного екзистенціалізму, зокрема у працях Сартра та Камю.

4. У роботі авторка використовує термін «метамотив» («смерть як метамотив творчості письменника») на с. 119, 195, 202. Чи спирається це поняття на усталену в літературознавстві теоретичну традицію, і як саме воно співвідноситься з більш загальноприйнятими категоріями «лейтмотив» та «домінантний мотив»?

5. У дисертації декларується застосування екокритичного підходу (с. 3), однак потребує уточнення, у чому саме він реалізується в аналізі текстів Кормака Маккарті. Зокрема, не зовсім зрозуміло, чи здійснювався

послідовний екокритичний аналіз художніх творів, чи йдеться радше про загальні спостереження щодо природи та довкілля в текстах письменника. Доцільно також конкретизувати, на які саме теоретичні праці з екокритичних студій спирається авторка, та яким чином їхні положення були методологічно інтегровані в дослідження. Уточнення цих аспектів дозволило б чіткіше окреслити роль екокритичного підходу в інтерпретації екзистенціалістської проблематики романів К. Маккарті.

СВТУШЕНКО Світлана Олександрівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури, компаративістики і грінченкознавства Факультету української філології, культури і мистецтва Київського столичного університету імені Бориса Грінченка, зауваження:

1. У роботі зустрічаються твердження, які потребують уточнення. Приміром, на с. 24. зазначається, що ідеї екзистенціалізму «втїлилися в післявоєнній літературі, оскільки людству довелося переосмислити цінність людського життя, безпосередньо зіткнувшись зі смертю, страхом, відчуженням та відчаєм – ключовими екзистенціалістськими мотивами». Проте з цими мотивами людство зустрічалося постійно. Відтак подібні тези потребують коректнішого формулювання: у післявоєнній літературі йдеться про зіткнення не просто зі смертю як такою, а з її новим типом – масовою, анонімною та індустріалізованою.

2. У роботі на с. 25 дисертантка, посилаючись на есей Ж.-П. Сартра «Що таке література?» (1948), використовує терміни «ідейна література» та «літературний ідеалізм». Проте ці поняття потребують чіткого розмежування, оскільки належать до різних площин: якщо перше стосується змістового наповнення (ангажованості), то друге – філософського методу сприйняття світу. Відтак у тексті варто або чітко дотримуватися загальноприйнятої термінології, або акцентувати увагу саме на авторських тлумаченнях Сартра.

3. На с. 137 дисертантка стверджує, що Антон Чігур «вбиває не заради вигоди, а для реалізації власної філософії, яка полягає в невідворотності фатуму й відсутності контролю людини над своїм життям». Така фаталістична концепція персонажа входить у певну суперечність із засадами класичного екзистенціалізму щодо абсолютної свободи вибору та відповідальності. Використання героєм підкидання монети як інструмента провидіння для зняття з себе відповідальності за насильство потребує додаткового теоретичного осмислення: чи є такі дії проявом «злої віри» за Ж.-П. Сартром, чи К. Маккарті через цей образ здійснює деконструкцію самої ідеї свободи волі в межах постмодерного дискурсу.

4. На с. 150 дисертантка пропонує паралелі в інтерпретації мотиву божевільня з творами української літератури (поєми «Причинна» та «Катерина» Т. Шевченка, роман «Солодка Даруся» М. Матіос). Зазначені зіставлення вбачаються дискусійними, оскільки в межах дослідження американської романистики значно органічнішим виглядає залучення контекстуально споріднених постатей – Кена Кізі та Сільвії Плат. Саме ці автори належать до єдиного з Кормаком Маккарті соціокультурного та естетичного простору, що дозволяє глибше розкрити специфіку американського екзистенціалістського дискурсу.

5. Текст містить низку стилістичних огріхів, що потребують уточнення. Приміром, на с. 64 опис жанру південної готики варто скоригувати: замість «відданості насильству» доцільніше вжити «репрезентація теми насильства», а характеристику персонажів подати лаконічніше – «через використання гротескних образів», оскільки термін «гротеск» уже передбачає художнє перебільшення. Аналогічні недоліки спостерігаються і на с.98, де опис дій героя («вільний вибір, який він схопив з нестримним опортунізмом у пустелі») та метафора «зіпсованої версії людської свободи» звучать дещо перевантажено.

ДЕВДЮК Іванна Василівна, доктор філологічних наук, професор, професор кафедри світової літератури і порівняльного літературознавства Факультету філології Карпатського національного університету імені Василя Стефаника, зауваження:

1. У підрозділі 1.1. спостерігається певне порушення історико-генетичної послідовності викладу матеріалу, що частково ускладнює цілісне сприйняття процесу становлення екзистенційної традиції. Дисертантка подає матеріал у послідовності С. К'єркегор – Ф. Ніцше – Ж.-П. Сартр, однак, не акцентує на ролі Сартра, який фактично систематизував ідеї вже сформованого напрямку ХХ століття. Відповідно в роботі відсутнє чітке розмежування між: передекзистенційними ідеями ХІХ століття (К'єркегор, Ніцше); класичною екзистенціалістською філософією першої половини ХХ століття (Гайдеггер, Ясперс, Марсель); екзистенціалізмом як структурованим напрямом французької школи (Сартр, С. де Бовуар).

2. У дисертації не зовсім чітко окреслено різницю між християнським та атеїстичним екзистенціалізмом, що певною мірою звужує аналітичну перспективу дослідження. Водночас таке розрізнення є принципово важливим для інтерпретації американської моделі екзистенціалістського дискурсу, зокрема творчості К. Маккарті, у якій суттєву роль відіграють біблійні алюзії та релігійно марковані смислові структури. У цьому контексті закономірно потребує аргументованого уточнення питання: до якої з гілок екзистенціалізму художня система Маккарті тяжіє більшою мірою?

3. У дослідженні не представлений огляд критичної рецепції творчості К. Маккарті в українському літературознавстві: у Вступі згадано лише про україномовні переклади прози письменника у виконанні М. Нестелєва. Включення цього аспекту дозволило б чіткіше окреслити місце письменника в національному науковому дискурсі.

4. Ірина Шевченко активно залучає цитати науковців для аргументації положень дослідження (правда, у тексті вони не виділені лапками). Водночас

в дисертації слабо простежується авторська позиція, особливо в частині характеристики персонажів. Робота значною мірою виграла, якби дисертантка частіше висловлювала власне бачення, вступаючи в діалог із попередніми науковцями.

5. Попри доволі солідний обсяг джерельної бази, у ній недостатньо представлені українські дослідження, присвячені проблематиці літературного екзистенціалізму. Доцільно було б, наприклад, взяти до уваги дисертаційні дослідження С. М. Хопти «Парадигма екзистенціалізму в українській літературі кінця ХХ століття: систематика художніх образів та характерів» (2009), І. Малишівської «Проза Валерій Шевчук й англійський роман 50–60-х рр. ХХ ст.: екзистенціалістська парадигма» (2013), статтю Л. Назаревич «Екзистенціалізм та проблема екзистенційності в сучасному літературознавстві» (2006) тощо. Залучення таких праць розширило б теоретико-методологічне підґрунтя дослідження та увиразнило його україномовний науковий контекст.

ШОСТАК Оксана Григорівна, доктор філологічних наук, професор кафедри філології та перекладу Факультет права, гуманітарних і соціальних наук Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля, зауваження:

1. Щодо типології мотивів (Розділ 1). Авторка пропонує чітку бінарну класифікацію екзистенціалістських мотивів на аксіологічні та танатологічні. Проте, аналізуючи тексти К. Маккарті, ми бачимо, що межа між ними часто нівелюється. Наприклад, мотив смерті в романі «Дорога» виступає не лише як танатологічна категорія, а і як вища аксіологічна цінність, що визначає відповідальність Батька перед Сином. У зв'язку з цим виникає питання: чи не варто було б розглянути окрему групу «трансгресивних мотивів», які поєднують ці два вектори?

2. Щодо концепції «американського екзистенціалізму» (с. 65-70). Дисертантка обґрунтовує специфіку американського варіанту екзистенціалізму через категорію «дії». Водночас на с. 82 авторка зауважує, що «герої Маккарті позбавлені рефлексії у класичному розумінні». Виникає дискусійне питання: якщо герой не рефлексує (тобто не усвідомлює свій вибір як екзистенційний акт), чи можемо ми класифікувати його поведінку саме як екзистенціалістську, а не просто як інстинктивну стратегію виживання в умовах фронтиру? На с. 89 авторка зазначає, що «абсурд у К. Маккарті має відчутне релігійне забарвлення». Хотілося б почути детальніші аргументи: чи можемо ми в такому разі говорити про «теїстичний екзистенціалізм» (за типом Г. Марселя), чи це скоріше «негативна теологія»?

3. Щодо інтерпретації роману «Кривавий меридіан» (Розділ 2). Авторка розглядає Суддю як носія ідеї «абсолютного нігілізму та анти-екзистенції» (с. 145). Поділяючи думку про демонізм цього персонажа, все ж таки хочеться дискутувати: чи не є Суддя Холден якраз «над-екзистенціалістом», який повністю прийняв абсурдність світу і через насильство стверджує свою абсолютну свободу («бог – це війна»)? Чи не суперечить трактування його лише як нігіліста складній філософській риторичній героїні? Викликає дискусію твердження на с. 142 про те, що «головний герой роману «Кривавий меридіан» є втіленням чистого нігілізму». Чи не вважає авторка, що в образі Хлопця (the Kid) все ж таки присутні зародки морального опору, які суперечать повному нігілізму Судді Холдена?

4. При характеристиці мотиву «свободи від» (Розділ 2) авторка фокусується на соціальних аспектах. На нашу думку, варто було б більше уваги приділити лінгвістичному рівню – як сама мова Маккарті (відсутність розділових знаків, спрощення структур) стає формою «екзистенційного звільнення» від канонів.

5. Щодо ролі пейзажу як екзистенційного простору. У роботі приділено значну увагу мотиву кордону (frontier), проте, на наш погляд, поза глибоким

аналізом залишився мотив «мовчання природи». Враховуючи цитату авторки про те, що «природа у Маккарті – це байдужий свідок людської трагедії» (с. 192), хотілося б почути ширше обґрунтування: чи є цей пейзаж формою «небуття» (за Сартром), чи він є самостійним суб'єктом, що вступає в діалог із героєм?

6. Щодо мовної манери письменника. Дисертантка аналізує змістові мотиви, але дещо менше уваги приділяє формі – специфічному синтаксису Маккарті (полісиндетон, відсутність пунктуації). Оскільки екзистенціалізм – це філософія «оголеного буття», виникає питання: як саме аскетична мовна форма Маккарті корелює з екзистенційною «оголеністю» його героїв? Чи не є сам стиль письма «екзистенціалістським мотивом»?

7. Перспективи дослідження. У висновках до 3-го розділу авторка зазначає, що творчість Маккарті є «передчуттям метамодерну». Було б доцільно в тексті дисертації чіткіше окреслити, де саме закінчується «класичний екзистенціалізм» і починається «метамодерний пошук сенсу», особливо в контексті роману «Дорога», який багато критиків вважають фінальним акордом саме модерністської антропології.

ГАЛЬЧУК Оксана Василівна, доктор філологічних наук, професор, професор кафедри світової літератури Факультету української філології, культури і мистецтва Київського столичного університету імені Бориса Грінченка, побажання:

1. У запропонованій дисертанткою типології екзистенціалістських мотивів варто було б виокремити мотив вибору. Чи, можливо, він є частиною інших – свободи чи відповідальності. Тоді хотілося б почути позицію авторки дисертації з цього питання. І в якому з творів Маккарті найвиразнішою є проблематика вибору.

2. Одним із вихідних положень дослідження є теза про Маккарті як письменника «між постмодернізмом і метапостмодернізмом». Уточніть специфіку авторського постмодернізму у її ключових рисах.

Результати відкритого голосування:

«За» – 5 членів ради,

«Проти» – немає.

На підставі результатів відкритого голосування разова спеціалізована вчена рада ДФ 26.133.108 присуджує ШЕВЧЕНКО Ірині Ігорівні ступінь доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 035 Філологія.

Відеозапис трансляції захисту дисертації додається.

Голова разової спеціалізованої
вченої ради ДФ 26.133.108

Оксана ГАЛЬЧУК